

Concert zaterdag 17 maart 2012
Rubens Quartet
Oude Kerk Ermelo

Inhoud

- 2 Programma 17 maart 2012
- 3-4 Over de musici
- 5-8 Toelichting door Anne de Vries
- 9 Contactadressen en concertlocaties
- 10 Agenda seizoen 2011/2012

randmeer
concerten

11e Randmeerconcert - seizoen 2011/2012
zaterdag 17 maart 2012 20.00 uur
Oude Kerk Ermelo

Rubens Quartet

Sarah Kapustin - viool, Tali Goldberg - viool
Roeland Jagers - altviool, Joachim Eijlander - cello

Henri Dutilleux
(1916-heden)

Ainsi la Nuit (1976-1977)

1. *Nocturne*
2. *Miroir d'espace*
3. *Litanies 1*
4. *Litanies 2*
5. *Constellations*
6. *Nocturne 2*
7. *Temps suspendu*

~pauze~

Franz Joseph Haydn
(1732-1809)

Die sieben letzten Worte unseres Erlösers am Kreuze (1785-1787)

1. *L'Introduzione. Maestoso ed adagio*
2. *Sonata I. Largo* - *Pater dimitte illis, non enim sciunt, quid faciunt!*
3. *Sonata II. Grave e Cantabile* - *Amen dico tibi: hodie mecum eris in Paradiso!*
4. *Sonata III. Grave* - *Mulier, ecce filius tuus, et tu, ecce mater tua!*
5. *Sonata IV. Largo* - *Eli, Eli, lama asabthani?*
6. *Sonata V. Adagio* - *Sitio!*
7. *Sonata VI. Lento* - *Consumatum est!*
8. *Sonata VII. Largo* - *Pater! In manus tuas commendo spiritum meum*
9. *Il Terremoto. Presto con tutta la forza*

Over de musici 1/2

Het Rubens Quartet - van origine Nederlands/Amerikaans/Israëlich - heeft zich sinds de oprichting in 2000 ontwikkeld tot een van de meest vooraanstaande strijkkwartetten van Nederland. Het kwartet, opgeleid in de rijke Europese strijkkwartetcultuur, verbindt de rijkdom van het bekende met de vernieuwende kracht van het onbekende, immer met artistieke diepgang als uitgangsbasis. Het kwartet heeft inmiddels een grote naam verkregen in binnen- en buitenland en wordt geroemd om zijn warme toonvorming, gepassioneerde uitvoering, fijngestileerde nuances in klank en dynamiek en een schier volmaakt samenspel.

Naast een uitgebreide concertpraktijk met een klassieke programmering, combineert het Rubens Quartet Haydn met Dutilleux, Sjostakovitsj met Roukens en legt het dwarsverbanden bloot in themaconcerten. Het kwartet danst en laat dansen op klassieke en moderne strijkkwartetten, verbindt taal met traditionele en hedendaagse composities, initieert muziektheatervoorstellingen en speelt samen met de oude en nieuwe generatie kamermusici van topniveau.

Het kwartet trad op met het Borodin Quartet, met Liza Ferschtman en met Gwyneth Wentink, creëerde muziekdanstheatervoorstellingen met choreografe Aafje Franken, verbond samen met regisseur Dick Hauser liederen van Sjostakovitsj op theatrale wijze met de huidige migratieproblematiek, liet Jochem ten Haaf en Loes Luca de muziek in woorden vangen en werkte intensief samen met hedendaagse componisten als Louis Andriessen, Sofia Gubaidulina en György Kurtág.

Het Rubens Quartet studeerde drie jaar fulltime aan de Nederlandse StrijkKwartet Academie en rondde daarna zijn studie cum laude af aan de Hanns Eisler Hochschule in Berlijn. Tijdens deze studies werd het kwartet intensief begeleid door wereldberoemde internationale kamermuziekspecialisten, waaronder de leden van het Amadeus en Juilliard Quartet. Daarnaast was het Rubens Quartet tweemaal quartet-in-residence aan de Britten-Pears School in Aldeburgh (UK), werd het uitgenodigd voor het Gergiev Festival en had het de afgelopen jaren een residency bij het Festival International de Quatuors à Cordes du Luberon (F). Het kwartet behaalde prijzen op nationale en internationale strijkkwartetconcurseen en treedt veelvuldig op in binnen- en buitenland.

Het Rubens Quartet prijst zich erg gelukkig met de zeer mooie instrumenten van het Nationaal Muziek Instrumenten Fonds (NMF). De instrumenten zijn wekelijks op diverse podia in Nederland en daarbuiten te horen. De instrumenten zijn gebouwd door Italiaanse meestersvioolbouwers, niet allemaal even bekend, maar zonder uitzondering hoogstaand in kwaliteit.

(De altviool en cello zijn gebouwd door relatief minder bekende vioolbouwers uit Napels en Padua, namelijk Pistucci en Chiocchi, die in kwaliteit niet onderdoen voor de meest bekende. De prachtige viool van Sarah is gebouwd door Rogeri uit Brescia, (over bekende namen gesproken).

In een strijkkwartet komen deze Italiaanse instrumenten bijzonder goed tot zijn recht, ze hebben de unieke kwaliteit om als solo-instrument te kunnen klinken en toch perfect te mengen met de andere instrumenten. De stralende warme klank is voor het Rubens Quartet dagelijks een grote inspiratiebron om zich steeds verder te verdiepen in verschillende samenklanken en muzikale kleuren. Het NMF steunt het kwartet al tien jaar lang.

Over de musici 2/2

Sarah Kapustin (1981) is geboren in Milwaukee, Wisconsin, Sarah Kapustins muzikale activiteiten brachten haar reeds naar Noord-Amerika, Europa, Azië en Australië, in uitvoeringen als soliste en in kamermuziek.

Ze heeft gesoleerd bij orkesten als het Milwaukee Symphony Orchestra, de Juilliard Symphony, de Pasadena Symphony, en de Vogtland Philharmonie. Sarah heeft prijzen en eervolle vermeldingen behaald tijdens talrijke concoursen. Recentelijk won ze de eerste prijs van het Internationaal Concours van Markneukirchen 2007, wat zal resulteren in solo-optredens in heel Duitsland en een radio-opname. Sarah heeft opgetreden in zalen als Alice Tully Hall, Carnegie Hall en Sala Nezahualcoyotl (Mexico City), en ze nam deel aan masterclasses bij Joshua Bell, Midori, Leonidas Kavakos en William Preucil.

Als geïnspireerd kamermuzikante was Sarah te gast op verschillende festivals, zoals Giverny Hors Les Murs (F), Sarasota en Marlboro Music Festival (USA), waar ze samenspeelde met muzikale persoonlijkheden als Claude Frank, Joseph Silverstein, David Soyer en Kim Kashkashian. Sarah was lid van het Atlas Trio en van het Dubinsky Kwartet, prijswinnaar van de Fischhoff en Coleman Chamber Music Competitions. Sarah's affiniteit met hedendaagse muziek bracht haar in contact met belangrijke componisten als Henri Dutilleux, Krzysztof Penderecki en Ned Rorem, met wie ze aan hun eigen composities mocht werken. Sinds een aantal jaren vormt Sarah een vast duo met pianiste Jeannette Koekkoek, met wie ze de complete vioolsonates van Beethoven uitvoerde in Italië en de VS. Onlangs is van het duo de integrale cd-opname van deze sonates verschenen bij het label Et'cetera/Olive.

Tali Goldberg (1978) is geboren in Amerika. Ze begon al vroeg met het bespelen van viool. Ze heeft onder andere les gehad van Isaac Malkin, Levia Hofstein, Artur Zisserman en Prof Yfrah Neaman.

Ze studeerde aan de Thelma-Yellin School of Arts waar ze ook de leiding had over het symfonie orkest van de school. Ze haalde verder ook haar B.A. aan de Guildhall School of Music and Drama in Londen. Hier leidde ze ook het Guildhall Chamber Orchestra. Ze was lid van het Etive Ensemble. Dit ensemble won diverse prijzen en trad door heel Engeland op. Het kwartet speelt onder andere in Isreal, Europa en de VS.

Ze speelde verder in het Tel Aviv Soloists ensemble en is meerdere malen gast geweest van het Swedish Camarata Nordica. Tali Goldberg woont sinds kort in Amsterdam. Ze is opgeleid aan o.a. de Londense Guildhall School, en heeft een jarenlange strijkkwartetervaring opgedaan in het voormalige Israel Contemporary String Quartet. Met veel succes hebben wij opgetreden in twee festivals in Zuid-Frankrijk.

Roeland Jagers (1980) begon op zesjarige leeftijd met vioolspelen en had tot 1995 les van Heleen Koppe aan de Eindhovense Muziekschool. Daarna ging hij altviool studeren aan het Brabants Conservatorium in Tilburg. Zijn docenten daar waren Gisella Bergman (vooropleiding) en Ferdinand Erblisch. In 2001 behaalde Roeland het diploma Uitvoerend Musicus met onderscheiding. De vervolgstudie Tweede Fase bij Vladimir Mendelssohn werd, eveneens met onderscheiding, in 2004 voltooid aan het Koninklijk Conservatorium Den Haag. Roeland volgde masterclasses bij o.a. Ervin Schiffer, Wolfram Christ, Nobuko Imai, Milan Skampa en Lars Anders Tomter. Hij maakte als solo-altist deel uit van het Nationaal Jeugd Orkest en remplaceerde o.a. in Het Brabants Orkest en het Nederlands Kamer Orkest. Solistisch concerteerde hij met diverse Nederlandse ensembles. In kamermuziekverband maakte hij verschillende buitenlandse concertreizen, o.a. met de pianist Igor Roma. Behalve altviool studeerde Roeland ook piano aan het Brabants Conservatorium waarvoor hij in 2003 zijn diploma Uitvoerend Musicus behaalde.

Joachim Eijlander (1975) kreeg vanaf zijn negende jaar celloles bij Jan Hollinger. Hij studeerde vanaf 1997 bij Elias Arizcuren aan het conservatorium van Utrecht en kreeg ook lessen van Lenian Benjamins. In 2002 behaalde hij zijn Tweede Fase diploma. Daarna kreeg hij lessen van Antonio Meneses, Clemens Hagen en Laurentiu Sbarcea. Tijdens zijn studie speelde Joachim solistisch met het conservatoriumensemble en was hij regelmatig aanvoerder van de cellogroep van het conservatoriumorkest. Ook was hij aanvoerder van de celli in het Erasmus Chamber Orchestra, een Europees orkest van conservatoriumstudenten. Zijn voorliefde voor kamermuziek uitte zich in deelnames aan internationale kamermuziekfestivals. In dit kader speelde hij met pianiste Daria Hovora in het 'Festival plus Six 2000' te Parijs. Voorts speelde hij samen met onder anderen violist Charles-André Linale en met de pianisten Paolo Giacometti en Klara Würtz in het Concertgebouw te Amsterdam.

Toelichting 1/4

In de Fransman **Henri Dutilleux**, in 1916 geboren in Angers, ontmoeten we een van de grootste componisten uit de tweede helft van de 20e eeuw en - tot dusver - het eerste decennium van de 21e eeuw. Hij heeft zijn wortels in de rijke traditie van Ravel, Debussy en Roussel, maar zijn stijl is hoogst persoonlijk en uniek, en vertoont een dynamische ontwikkeling in de loop van zijn componistenloopbaan. Dit komt mede doordat hij voortdurend communiceert met de culturele ontwikkelingen binnen en buiten de grenzen van zijn eigen vakgebied. Daarbij paart hij zijn oorspronkelijke creativiteit en zijn ambachtelijke vaardigheden aan een hoge mate van

kritisch zelfbewustzijn. Het resultaat is een oeuvre om van te watertanden: een reeks composities in uiteenlopende genres waarmee hij de muziekgeschiedenis reeds tijdens zijn leven heeft verrijkt. Dat blijkt ook uit de internationale waardering die hem telkens weer ten deel valt. De groten onder de groten - componisten, dirigenten, instrumentalisten, zangers - hebben hem van opdrachten voorzien, en hij ontving een indrukwekkend aantal prijzen en onderscheidingen.

Als jonge man begon Dutilleux zijn studie muziekwetenschappen en piano in Douai (Frans Vlaanderen), alvorens naar het Conservatoire de Paris over te stappen. Daar volgde hij van 1933 tot 1938 klassen in harmonie en contrapunt, compositie en muziekgeschiedenis. In 1938 won hij met zijn cantate 'L'anneau du roi' de Prix de Rome. Zijn studie in Rome werd abrupt afgebroken door het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog. Hij keerde terug naar Parijs en werkte daar vanaf 1940 als pianist, arrangeur en muziekleraar, tot hij in 1942 dirigent van het koor van de Parijse Opera werd. Van 1945 tot 1963 was Dutilleux Hoofd Muziekproducties van Radio France.

Van 1961 tot 1970 was Dutilleux Professeur de Composition aan de École Normale de Musique van Parijs. Hij werd in 1970 benoemd tot staflid van het Conservatoire National Supérieur de Musique. Bij het Tanglewood Festival 1995 en 1998 was hij 'composer in residence'. Hij heeft in zijn loopbaan als docent diverse Franse, Engelse en Noord-Amerikaanse componisten opgeleid.

De muziek van Dutilleux zet de traditie van voorgaande Franse componisten voort: Claude Debussy, Maurice Ravel. Maar hij is ook duidelijk beïnvloed door Béla Bartók en Igor Stravinsky. Met het naoorlogse serialisme had hij een haat-liefde verhouding. Hij besteedde altijd aandacht aan de ontwikkeling van eigentijdse muziek, en hij gebruikte ook seriële elementen in zijn eigen composities, maar hij kritiseerde de tamelijk radicale, soms zelfs intolerante intenties van deze beweging. Dutilleux was wars van het dogmatisme en het autoritaire gedrag dat hij erin ontwaarde.

Als onafhankelijke componist verzette hij zich er altijd tegen met welke school dan ook te worden geassocieerd. Zijn grote kracht is dat hij de tradities van vroegere componisten, vermengd met de vernieuwingen uit het tijdperk na de Tweede Wereldoorlog, als organische elementen wist te integreren in zijn eigen, sterk persoonlijke stijl. Ook vallen er jazzecho's in zijn muziek te beluisteren, bijvoorbeeld in de vorm van de veelvuldige syncopische ritmes.

Andere kenmerken zijn, naast zeer verfijnde orkestrale weefsels, een voorkeur voor atonaliteit en modaliteit boven tonaliteit, het gebruik van orgelpunten als atonale tooncentra en 'omgekeerde variatie'. Met dit laatste wordt bedoeld dat een bepaald thema niet onmiddellijk geëxposeerd wordt, maar pas geleidelijk aan het licht komt. Het verschijnt pas in zijn complete vorm na een paar gedeeltelijke, tentatieve exposities.

Tot slot is opvallend dat Dutilleux's muziek sterk gestructureerd is en symmetrisch opgebouwd. Dit komt niet alleen tot uiting in de uitwendige vorm van het stuk, de verhoudingen tussen de delen, of in de ruimtelijke opstelling van de verschillende instrumenten, maar het blijkt ook uit de muziek zelf. Thema's, harmonieën en ritmes spiegelen zich, vullen elkaar aan of stellen zich tegenover elkaar. Een passage kan voortkomen uit een symmetrische figuur van noten op een stuk papier, om daarna pas muzikale inhoud te krijgen. Dutilleux houdt dan ook van symmetrische muzikale figuren als palindromen (spiegelzinnen) of waaiervormige frasen.

Dutilleux's scheppingen staan vaak onder invloed van andere kunstuitingen. Hij put uit de schilderkunst, bijvoorbeeld Vincent van Gogh - en uit de literatuur: Charles Baudelaire en Marcel Proust. Zijn betrokkenheid op de concepten van 'tijd' en 'geheugen' blijkt uit expliciete citaten uit het werk van Béla Bartók, Benjamin Britten en Jehan Alain; ze komt ook naar voren in korte tussenspelen, de 'parenthèses' (haakjes) die reeds genoteerd materiaal herhalen of elementen aankondigen die verderop volledig tot bloei komen.

In zijn sterke hang naar artistieke integriteit heeft Dutilleux zijn eigen werk altijd uiterst kritisch bekeken. Hij schaaft het vele malen bij, herschrijft het desnoods herhaaldelijk - en hij keurt het ten slotte af als het niet aan zijn eigen hoge standaard voldoet.

Toelichting 2/4

Henri Dutilleux schreef zijn **'Ainsi la nuit'** in 1976, in opdracht van de Koussevitzky Foundation, het belangrijke fonds dat de grote dirigent Sergei Koussevitzky in 1942 had opgericht ter nagedachtenis van zijn echtgenote en dat een reeks mijlpalen in de muziekgeschiedenis zou slaan. Het was de bedoeling dat het befaamde Juilliard String Quartet zijn nieuwe creatie ten doop zou houden.

Alvorens aan het componeren te beginnen, besteedde Dutilleux enige tijd aan de valstrikken van het kwartetspel. Sinds zijn studietijd aan het Conservatorium van Parijs had hij geen pogingen meer ondernomen in de richting van een compositie voor strijkkwartet. Bij deze voorbereidingen maakte hij dankbaar studie van de Zes Bagatellen van Anton Webern uit 1913 - hij verklaarde later dat deze hem buitengewoon op weg hadden geholpen. Daarnaast hield hij ook de Lyrische Suite van Alban Berg uit 1926 voor ogen, evenals het strijkkwartettenoeuvre van Ludwig van Beethoven en Béla Bartók. Dutilleux maakte om te beginnen een paar schetsen, als oefening voor effectief schrijven voor strijkkwartet. Vervolgens zond hij drie afgeronde stukken ter beoordeling naar het Juilliard String Quartet. Deze stukken, tot stand gekomen in 1974, gaf hij de titel 'Nuits'. Ze bevatten materiaal dat hij zou gebruiken in de definitieve versie van 'Ainsi la nuit'.

Dutilleux voltooide 'Ainsi la nuit' in 1976. Het werk werd op 6 januari 1977 in Parijs in première gebracht - niet door het Juilliard String Quartet, maar door het Quatuor Parrenin. Dit kwartet, in 1942 opgericht door de Franse violist Jacques Parrenin, had zich altijd al sterk gemaakt voor moderne muziek, vooral die van de Tweede Weense

School. Het Juilliard String Quartet speelde de compositie op zijn beurt voor het eerst op 13 april 1978, in de Library of Congress te Washington D.C.

De definitieve versie heeft zeven delen, met vier 'parenthèses', 'haakjes', als verbindende schakels tussen de eerste vijf delen. Dutilleux had de gewoonte om de verschillende delen van zijn werken een titel, een naam te geven - zo ook in dit geval. De zeven delen van 'Ainsi la nuit' zijn:

1. Nocturne I - *Nocturne I*
2. Miroir d'espace - *Ruimtespiegel*
3. Litanies I - *Klaagzangen I*
4. Litanies II - *Klaagzangen II*
5. Constellations - *Sterrenbeelden*
6. Nocturne II - *Nocturne II*
7. Temps suspendu - *Uitgestelde tijd*.

De functie van de 'parenthèses' is om elementen te herhalen die al eerder in het stuk gebruikt zijn en om nieuwe fragmenten te introduceren die verderop volledig ontwikkeld zullen worden.

Daarom wordt 'Ainsi la nuit' vaak geassocieerd met de idee van 'geheugen'. Elk deel brengt zijn eigen speciale effect naar voren: pizzicati, glissandi, harmonieën, extreme registers, contrasten in dynamiek. Zo ontstaat een lastig maar fascinerend geheel, waarvan de onderdelen zonder onderbreking in elkaar overgaan.

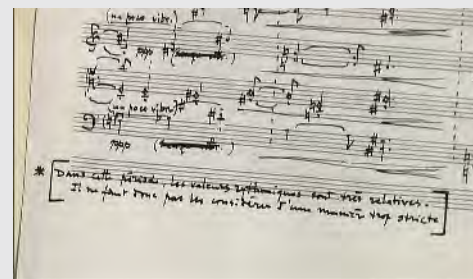
Enkele kenmerken van Dutilleux's latere werken zijn reeds te vinden in 'Ainsi la nuit'. Het gaat om zijn *'waaivormige'* schrijfwijze, de aanduiding van *drieklanken* in een overigens atonaal werk, en de verwantschap van sommige melodielijnen aan de klankkleur van het *Gregoriaans*.

Dutilleux's *'waaivormige'* schrijfwijze kan men zich het beste voorstellen door zich een pianocompositie in te denken waarin de plaatsing van de vingers een spiegelbeeld van de twee handen vormt. In 'Ainsi la nuit' wordt dit klankbeeld tot stand gebracht door de stemmen van de vier strijkinstrumenten. Verscheidene andere stukken van Dutilleux uit de tijd van 'Ainsi la nuit' laten eveneens deze schrijfwijze zien.

Daarnaast is gebleken dat in enkele van zijn latere werken een drieklank wordt neergezet in het verloop van het stuk, en wel door een uitgekende nadruk op individuele tonen. In 'Ainsi la nuit' wordt een D gr.t. geschetst doordat de drie opeenvolgende tonen van de drieklank ieder voor zich in een afzonderlijk deel het centrale element vormen.

De D krijgt zijn nadruk in de introductie, terwijl F de belangrijkste toon is in het vierde deel, 'Litanies II'. Tot slot is A de kerntoon in 'Constellations', het hoogtepunt van het stuk.

Dutilleux heeft zelf in zijn eigen notitie over 'Ainsi la nuit' gewezen op de invloed van het Gregoriaans, namelijk in 'Nocturne I' en in de openingsmaten van 'Litanies II'.

"Dans cette période, les valeurs rythmiques sont très relatives - Il ne faut donc pas les considérer d'une manière trop stricte"... Sic!

Een prachtige film over het strijkkwartet 'Ainsi la nuit', met de componist in de hoofdrol, is te zien op internet (Télé Nord Pas-de-Calais). De link luidt:
http://www.wikinorpa.com/medias/detailstatic.aspx?INSTANCE=EXPLOITATION&RSC_BASE=TLNP&RSC_DOCID=AINSI_LA_NUIT_HENRI_DUTILLEUX

Toelichting 3/4

Musica instrumentale sopra le 7 ultime Parole del nostro Redentore in croce

Instrumentale muziek bij de 7 Laatste Woorden van onze Verlosser aan het kruis (1787)

Het ontstaan

Franz Joseph Haydn was reeds een internationaal gelauwerde componist, toen hij tegen het eind van 1785 (of in de loop van 1786) een belangrijke opdracht uit Spanje kreeg. Don José Sáenz de Santa María, markies van Valde-Inigo (1738-1804), kanunnik van de kerk van Santa Cueva, vroeg hem zuiver orkestrale muziek te schrijven bij de plechtigheid van de Zeven Kruiswoorden. Het is niet onmogelijk dat Luigi Boccherini, die in die dagen in Spanje werkzaam was en een grote bewondering voor Haydn koesterde, hem bij de markies had aanbevolen.

De Santa Cueva was gebouwd in de grot onder de parochiekerk van Santo Rosario in Cádiz en gedecoreerd op kosten van de kanunnik. Het was de gewoonte om ieder jaar op Goede Vrijdag een oratorium uit te voeren bij de speciale viering die in deze kerk gehouden werd; dus niet in de kathedraal van Cádiz, zoals Haydns biograaf Georg August Griesinger jaren later abusievelijk in het voorwoord tot de vocale versie noteerde.

Haydn had Griesinger erop gewezen dat het effect van de entourage indrukwekkend moet zijn geweest. De muren, ramen en zuilen van de kerk waren voor de gelegenheid bekleed met zwarte stof, er hing in het gewelf slechts één brandende lamp die het geheiligde duister verlichtte; om klokslag twaalf uur 's middags gingen de deuren op slot en de muziek begon. De bisschop beklom de kansel, sprak het eerste Kruiswoord uit en hield er een meditatie over. Daarna kwam hij de kansel af om voor het altaar op de grond vooroverliggend in gebed te gaan. Deze zwijgende onderbreking werd gevuld met muziek. Vervolgens stond de bisschop weer op, en herhaalde zich deze gang van zaken bij elk volgend Kruiswoord, tot zes keer toe. Iedere keer klonk na de korte preek opnieuw muziek.

Haydns compositie moest passen in deze sequentie, ook en vooral wat tijdsduur betreft.

Zijn antwoord op de opdracht bestond uit zeven langzame orkestrale stukken, voorafgegaan door een *Introduzione* en afgesloten met een *Presto* dat de aardbeving bij Jezus' dood moest verbeelden.

Het werk is dan ook wel bekend onder de titel '*7 sonate con'un introduzione ed al fine un terremoto*'.

Deze oorspronkelijke versie had een ongebruikelijk grote bezetting: verdubbelde houtblazers, 4 hoorns, 2 trompetten, 2 pauken en strijkers.

Haydn vertelde achteraf dat het hem niet was meegevallen om zeven langzame delen te componeren - *adagio's*, *lento's* - die allemaal even lang zouden duren en die luisteraar niet verveelden. De waardering van de zijde van zijn opdrachtgever was er niet minder om en kwam op een bijzondere manier tot hem: na enige tijd arriveerde uit Spanje een chocoladetaart gevuld met goudstukken.

Albrecht Dürer

De geschiedenis

De eerste uitvoering in Cádiz, op Goede Vrijdag 6 april 1787, was niet de feitelijke première. Voordien hadden namelijk al uitvoeringen plaatsgevonden in Wenen - in het paleis van Prins Auersperg - en in Bonn, beide in maart van dat jaar.

Enkele maanden later vond een herhaling plaats ten huize van Graaf Walsegg, de latere opdrachtgever van het Requiem van Mozart. Hier bleef het niet bij, ook al omdat het werk Haydn zelf bezig bleef houden.

Op 7 juli 1787 maakte de invloedrijke Weense uitgever Artaria op een en dezelfde dag de publicatie bekend van maar liefst drie versies: de oorspronkelijke orkestrale partituur, het door Haydn zelf vervaardigde arrangement voor strijkkwartet ('Opus 51') en een pianoversie die niet van Haydns eigen hand was maar waarvoor hij wel zijn fiat had gegeven. Artaria

gaf vervolgens de verschillende delen afzonderlijk uit. De oorspronkelijke orkestversie werd pas in 1959 teruggevonden. Tot die tijd moest men het dus doen met de strijkkwartetversie of het oratorium dat Haydn in 1796 tot stand had gebracht - een grootse versie voor vier solisten, koor en orkest - en in 1801 onder de bekende Duitse titel had doen uitgeven: '*Die sieben Letzte Worte unseres Erlösers am Kreuze*'. Vermeldenswaard is nog dat '*Le 7 ultime Parole*' reeds in 1793 in Amerika werd uitgevoerd.

Toelichting 4/4

De inhoud

Met verbazingwekkend meesterschap speelt Haydn het klaar om eentonigheid in de 'Zeven Laatste Woorden' te vermijden. Alle tempi zijn langzaam, met uitzondering van het afsluitende *Terremoto*; de *Introduzione* onderscheidt zich van de overige delen door een meer geprononceerd ritme. De zeven opeenvolgende *Sonate*, hebben ondanks hun gelijkvormigheid en vrijwel gelijke duur ieder voor zich een uniek karakter, in nauwe samenhang met de tekst van het Woord dat eraan voorafgaat. Dit bereikt Haydn door een uitgekiend evenwicht in toonsoort, thema's en ritmes. Voor wat de toonsoorten betreft zien we een variatie tussen mineur en majeur, en binnen de mineur getoonzette sonates een afgewisselde afsluiting in mineur of majeur.

Zo ontstaat het volgende dramatische klankbeeld
(naar Marc Vignal, 1992)

Introduzione - Maestoso ed adagio in d kl.t., 4/4 maat

Dramatisch en beknopt, focust de introductie met een gepunteerd ritme op het openingsmotief. Dit wordt echter rijk gevarieerd met voortdurende dynamische contrasten. Het intense stuk eindigt in mineur.

Sonata I - "Pater, dimitte illis; non enim sciunt quid faciunt" (Vader, vergeef hun, want zij weten niet wat zij doen)

Largo in Bes gr.t., 3/4 maat

Na een maat met regelmatige achtsten neemt het thema het gepunteerde ritme van de Introduzione over. Net zoals in de volgende delen spreekt de eerste viool het beschreven Woord. Een deel vol zachtmoedigheid, maar niet zonder onrust (chromatisch tussenspel halverwege)

Sonata II - "Amen dico tibi: hodie mecum eris in Paradiso" (Voorwaar, ik zeg u: heden zult gij met mij in het Paradijs zijn)

Grave e cantabile in c kl.t., 2/2 maat

Tragisch begin, vervolgens een melodisch tweede thema in Es gr.t. en verwijzing naar het eerste Oostenrijkse volkslied van 1797 ('Gott erhalte'). Na een bewogen doorwerking moduleert de reprise van c kl.t. naar de opgewektheid van C gr.t.

Sonata III - "Mulier, ecce filius tuus, et tu, ecce mater tua" (Vrouw, zie uw zoon, en gij, zie uw moeder)

Grave in E gr.t., 2/2 maat

Het begin is krachtig, maar na een orgelpunt op de dominant h kl.t. overheerst onzekerheid (syncopen, onverwachte modulaties). De vier laatste maten zijn identiek aan de vier eerste, wat hun innerlijke kracht nog versterkt.

Sonata IV - "Eli, Eli, lama asabthani?" (Mijn God, mijn God, waarom hebt Gij mij verlaten?)

Largo in f kl.t., 3/4 maat

Dit is de kern van het verhaal. Het enige thema is afkomstig uit het slotdeel van het Tweede Woord. Slot in mineur.

Sonata V - "Sitio" (Mij Dorst)

Adagio in A gr.t., 2/2 maat

Na twee fortissimo akkoorden die het contrast met de afsluiting van de vorige sonate benadrukken, hoort men veertien maten lang regelmatige pizzicato-achtsten. Die geven het gevoel van uitputting weer en onderstrepen een motief van twee lange notenwaarden dat voor het Woord "Sitio" staat. Dit alles piano. Na een orgelpunt op de E-dominant wijzigt de klacht zich in een schreeuw van pijn en vertwijfeling (mineur breekt erdoorheen) en dan volgt berusting. De doorwerking is zeer heftig.

Sonata VI - "Consummatum est" (Het is volbracht)

Lento in g kl.t., 2/2 maat

Vijf lange unisono noten in fortissimo, die precies met het Woord overeenkomen, openen de meest 'symfonische' sonate van de cyclus. Ze wordt door een zware zucht doortrokken, vooral in de doorwerking, maar het stuk eindigt in een sfeer van serene berusting.

Sonata VII - "Pater, in manus tuas commendo spiritum meum" (Vader, in Uw handen beveel ik mijn geest)

Largo in Es gr.t., 3/4 maat

Het gebruik van dempers, de accentuering van de melodie en klankeffecten (hoorns) maken dit laatste Woord - het langste en werkelijk finale - tot een meditatie die reeds aan het aardse onthecht is. De slotmuziek laat gaandeweg een herhaling horen van de hoorneffecten aan het begin.

'II Terremoto' - De aardbeving

Presto e con tutta la forza in c kl.t., 3/4 maat

Ze breekt plotseling uit met afgekapte ritmes en betekent de oplossing van de opgehoopte spanning. De vier laatste maten laten voor het eerst in de muziekgeschiedenis de aanwijzing fff zien. Het stuk eindigt in C, unisono: geen mineur, geen majeur.

Anne De Vries, 9 maart 2012

Onze contactpersonen geven u graag informatie:

voor Nunspeet
dhr. W.J. Bömer

E-mail: nunspeet@randmeerconcerten.nl
Telefoon: 0341 252968

voor Harderwijk
dhr. W. Molendijk

E-mail: harderwijk@randmeerconcerten.nl
Telefoon: 0341 421704

voor Ermelo
mevr. H. van Manen-Aartsen

E-mail: ermelo@randmeerconcerten.nl
Telefoon: 0341 563634

voor Putten
dhr. L. van Wijk

E-mail: putten@randmeerconcerten.nl
Telefoon: 0341 353842

voor Zeewolde
dhr. H. W. de Wit

E-mail: zeewolde@randmeerconcerten.nl
Telefoon: 036 5223272

secretariaat
dhr. R.G. Lemmens

E-mail: secretaris@randmeerconcerten.nl
Telefoon: 0341 415593
Guido Gezellelaan 36, 3842 XM Harderwijk

financiën
dhr. H. Berkouwer

E-mail: penningmeester@randmeerconcerten.nl
Telefoon: 0577 411242
Hertlaan 3, 8076 PG Vierhouten

concertcoördinator:
dhr. R.A. Norg

E-mail: coordinator@randmeerconcerten.nl
Telefoon: 0341 551703
Margrietlaan 9, 3851 RS Ermelo

publiciteit/perscontacten:
dhr. M. de Lussanet

E-mail: publiciteit@randmeerconcerten.nl

websitebeheer en
Randmeerconcertbrieven:
dhr. A.P. Kuiper

E-mail: media@randmeerconcerten.nl

website Randmeerconcerten www.randmeerconcerten.nl

aanvraag programmaboekje, zie secretariaat of vul het formulier op de website in.

reservering concerten door abonenthouders, zie website

Adressen van de concertlocaties:

Lukaskerk
Van Asch van Wijklaan 69
3853 KV Ermelo

Oude Kerk
Kerkbrink 1
3851 MB Ermelo

Catharinakapel
Klooster 1
3841 EN Harderwijk

Sandton Landgoedhotel Vennendal
Vennenpad 5
8072 PX Nunspeet

Hotel NH Sparrenhorst
Eperweg 46
8072 DB Nunspeet

Kasteel De Vanenburg
Vanenburgerallee 13
3882 RH Putten

Open Haven
Kerkplein 8
3891 ED Zeewolde

Programma 2011-2012

- 1 zaterdag 17 september 20 uur Putten Kasteel De Vanenburg
Ruysdaal Kwartet met Jeroen den Herder (cello), Gijs Kramers (altviool), Emi Oho Resnick en Joris van Rijn (viool)
- 2 zondag 2 oktober 11 en 14 uur Harderwijk Catharinakapel
YooSeon Lee en Niek van Oosterom (pianoduet)
- 3 zaterdag 22 oktober 20 uur Ermelo Lukaskerk
La Rondine (blaaskwintet & piano) met Mariken Zandvliet (piano), Arco van Zon (hobo), Jeannet Landré (fluit), Sergei Dovgaliouk (hoorn), Nancy Braithwaite (klarinet), Jonathan Reeder (fagot)
- 4 zaterdag 12 november 20 uur Zeewolde Open Haven
Apollo Ensemble grote bezetting met 14 musici en Thomas Oltheten (fagot) *'Viel Spaß mit Mozart & Haydn'*
- 5 Zondag 27 november 14 uur Nunspeet Hotel Vennendal
Pieter Jan Belder (klavecimbel) met o.a. *'Goldbergvariaties'* van J.S. Bach
- 6 Zondag 8 januari 14 uur Nunspeet Hotel NH Sparrenhorst
The Hague String Variations met o.a. Loortje van den Brink en Max Haft (viool), Hannah Shaw en Veronika Lénártová (altviool), Clotilde Lacroix en Adrien Chosson (cello)
- 7 Zaterdag 21 januari 20 uur Ermelo Lukaskerk
Amsterdam Ensemble met Eildert Beeftink (piano), Julia Tom (cello), Michael Hesselink (klarinet), Rosanne Philippens (viool)
- 8 zondag 5 februari 14 uur Nunspeet Hotel Vennendal
Felicia van den End (fluit) en Gwyneth Wentink (harp)
- 9 Zondag 19 februari 11 en 14 uur Harderwijk Catharinakapel
Folke Nauta (piano) en Eva Stegeman (viool) met Huib Ramaer als verteller
- 10 zaterdag 3 maart 20 uur Zeewolde Open Haven
Hexagon Ensemble met Wout van den Berg (fluit), Bram Kreeftmeijer (hobo), Arno van Houtert (klarinet), Christiaan Boers (hoorn), Marieke Stordiau (fagot), Frank Peters (piano), Christine Ewert en Carol Linssen (acteurs)
'De lady Macbeth van Mtsensk' van D. Sjostakovitsj
- 11 zaterdag 17 maart 20 uur Ermelo Oude Kerk
Rubens Kwartet met Sarah Kapustin en Tali Goldberg (viool), Roeland Jagers (altviool), Joachim Eijlander (cello)
- 12 zaterdag 31 maart 20 uur Putten Kasteel De Vanenburg
Willem Brons (piano)

Randmeerconcerten

klinken

als kamermuziek in uw oren!

